

STREET-ART ТА ЙОГО РОЗВИТОК НА ВУЛИЦЯХ МІСТА ЧЕРКАСИ

Анотація: в публікації розглядаються умови формування естетичного образу міста у свідомості городянина, мешканця міста, носія естетичних і культурних нормативів, здатного впливати на навколишнє середовище, досліджується художньо-проектний синтез міської архітектури та street-art, його вплив на формування композиційно цілісного середовища; здійснено аналіз окремих артефактів street-art у місті Черкаси та окреслено умови доцільності їх використання в якості одного із складників формування міського середовища.

Ключові слова: street-art, дизайн міського середовища.

Постановка проблеми. Життєдіяльність людини в середовищі великих міст з кожним роком набуває проблематичності, вимагаючи постійної уваги органів виконавчої влади, представників пластичних мистецтв, дизайнерів щодо гармонійної єдності матеріальних, функціонально-прагматичних, естетичних й соціально-емоційних параметрів. У формування естетичного образу міста свій внесок робить і вуличне мистецтво.

Аналіз останніх досліджень. Місто, в інтерпретації відомих дослідників з історії архітектури й містобудівництва А.В.Буніна, А.В.Иконнікової, Е.И. Кириченко, М.Г. Круглової, Т.Ф. Саваренської, Т.А. Славіної, М. Тихомирова, С.О. Хан-Магомедова, А.С. Щенкова, Ю.С. Ушакова, які наводить Трушина Л.Є.[1] в своєму дисертаційному дослідженні, це не тільки архітектурне мистецтво, це й увесь соціокультурний конгломерат, заповнений різними формами життєдіяльності людей, об'єкт міждисциплінарних досліджень багатьох наук, таких як урбаністика, соціологія міста, соціальна психологія, екологія, естетика й дизайн архітектурного середовища [2].

Образ міста знаходить втілення і в художній літературі, образотворчій мистецтві, кіно, телебаченні тощо, а специфічна мова кожного виду творчості вносить свій вклад у формування естетичного образу міста у свідомості

городянина, мешканця міста, носія естетичних і культурних нормативів, здатного впливати на навколишнє середовище на процес його конструювання й структурування.

З другої половини ХХ століття свій внесок у формування образу міста на теренах України вносить і дизайн [3,4]. Із своїми уособленими об'єктами проектної діяльності, своїм арсеналом дослідницьких і проектних методів дизайн почав виходити в просторове середовище міста, утворюючи нові види проектно-художнього синтезу [5, С. 15]. Одним із таких об'єктів уособленої проектної діяльності є вуличне мистецтво – Street–art, графіті [6].

Street–art або Стрит-арт – одне з наймолодших і значних культурних явищ сучасних міст й мегаполісів. Вік цього явища – майже сторіччя і тисячі кілометрів використаної в містах площі стін та доріг. В Україні, не дивлячись на юний вік більшості художників по розпису вулиць (стритрайтерів), це явище налічує близько десятка років і заслуговує на увагу теоретиків з мистецтвознавства, дизайнерів, правозахисників.

Сьогодні серед фахівців з образної творчості ходить думка, що тлумачення терміну «Street art, Стри арт» – вуличне мистецтво обумовлює лише термін графіті - малювання за допомогою аерозольної фарби. Але це не зовсім так, тому що термін «графіті», походячи від *ital. grafficare* – дряпати, уособлює техніку дряпання настінного напису, рисунку. Під час розкопок Помпеї, наприклад, знайдена одна з найвідоміших колекцій античних графіті [7]. Пізніше цей термін почали застосовувати археологи на означення всіх видів випадкових написів і малюнків на стінах будинків. Нині, цей термін асоціює із розписом будинків, поверхонь стін, ліфтів, парканів тощо за допомогою аерозольного розпилення фарб. Стрит-арт, на відміну від графіті, застосовує для створення композицій не тільки балончики з фарбою. Арсенал інструментарію представників цього виду мистецтва - крейда, трафарети, пластик, ізоляційна стрічка, стикери та багато чого іншого, включаючи лазерні проєкції і світлодіодні інсталяції. Вуличний художник повинен бути озброєний і фотоапаратом або кінокамерою, адже твори його украй недовговічні [8].

Формулювання цілей статті: аналіз артефактів street-art у місті Черкаси

щодо їх мистецької цінності та доцільності використання в якості одного із складників формування міського середовища.

Основна частина. З метою виявлення доцільності застосування street-art в якості одного з складників формування міського середовища варто окреслити закономірності й методики художньо-образної творчості стрітрайтерів в міському середовищі. Трішечки історії. Вперше, ідея використовувати міський простір як художню майстерню, прозвучала майже 100 років тому. У 1918 році російські футуристи опублікували декрет №1, де звучали вимоги щодо відміни мешкання мистецтва в коморах, салонах й бібліотеках. Художникам пропонували негайно узяти горщики з фарбами і кистями й ілюмінувати, розмалювати всі боки будинків міста Москви. Володимир Маяковський і Давид Бурлюк закликали перетворити московські вулиці на свято мистецтва [9].

За офіційною версією, історія графіті бере свій початок в Америці. У роки Другої світової війни, на фабриці в Дейроті, де виробляли бомби, робочий на ім'я Кілрой на кожному ящику з бомбами, що проходив через його руки, писав: «Кілрой був тут». Солдати відтворювали фразу: «Kilroy is here» в Європі на стінах будинків, що встояли після бомбардувань, на корпусах літаків, у відсіках військових крейсерів, перетворивши такі відмітки на стихійне явище. З часом, із стихійної акції виріс новий вид сучасного мистецтва, що робив виклик сірості міського середовища й сумним урбаністичним пейзажам [10].

У роки перебудови модні тенденції докотилися й до Радянського Союзу. 15-річні хлопчиська вийшли на вулиці і почали створювати перші графіті. Через 20 років рух отримав визнання на численних виставках, став ще більш масовим і технічно більш забезпеченим якісними аерозольними фарбами.

Одночасно з художнім визнанням мистецтво графіті випробовує на собі жорсткі санкції, часом здійснюючи істотний негативний вплив на художній розвиток багатьох райтерів (графіті-художники). Але не всі заспокоюються цим, дехто шукає нові шляхи розвитку, що сприяє численним відгалуженням.

Характерна особливість цього виду мистецтва - яскраво виражений урбаністичний стиль, але його не можна ототожнювати лише з графіті й трафареті, це не тільки образотворче мистецтво парканів та стін будинків, не

тільки бажання залишити свою метку, це й різні скульптурні інсталяції, постери, стилізовані логотипи ландшафтного дизайну тощо. Головна мета цього жанру графічного дизайну – привернути увагу мешканця відповідним сюжетом візуальної інформації. Дотепне використання міських об'єктів в своїх композиційних інсталяціях може бути застосоване для упорядкування міського середовища. Наприклад (рис. 1), до поваленого стовпа у шкільному дворі автор інсталював оправу окулярів, оригінально прикрасивши шкільне подвір'я (вид зверху) [7].

Рис. 1. Інсталяція (Street-art) Павла Пухо (Росія).

Або ось так цікаво і дотепно філіппінські студенти прикрасили уродливі каналізаційні труби (рис. 2) [7].

Рис. 2. Street-art філіппінських студентів

Якщо під поняттям середовище розуміти ту частину нашого оточення, що утворена об'ємно-просторовими структурами, системами устаткування і впорядкування, то ключові поняття трансформації методів, результатів і цілей творчої діяльності стритрайтерів (дизайнерів міського простору – так здається звучить краще) повинні бути об'єднані в єдину цілісність за законами гармонії і художньої єдності. Відповідно до чого, дизайнер міського простору повинен володіти не тільки технікою нанесення на будівлі й інші об'єкти міського пейзажу малюнків і написів за допомогою аерозольної фарби, але вміти вписатися в середовище, як наприклад це зробили філіппінські студенти (рис. 2), володіти також своїм стилем. Володіти технікою нанесення малюнку має далеко не останнє значення, але інструменти, за допомогою яких будують дім не замінять сам дім. Вдале застосування техніки дозволяє чисто змішувати кольори, обводити контури без потьоків, навіть малювати за законами класичної перспективи, але відсутність стилю, при бажанні, дає змогу іншій особі відтворювати чужі роботи, що не є творчістю. Методам використання техніки можна навчитися, а свій стиль може мати лише художник, тому що техніка - універсальна, а стиль – персональний і набувається він кропіткою працею художника. Техніку, без сумніву, легше опанувати, ніж набути стиль і

розвивати його.

Таким чином, стритрайтер повинен мати відповідну освіту дизайнера – графіка хоча б освітнього рівня молодший спеціаліст і кваліфікацію дизайнера-графіка міського простору.

Стрит-арт у Черкасах розвивається досить активно. Цьому сприяє такий важливий фактор, як наявність закладів з підготовки фахівців – дизайнерів, образної творчості, а також - мальовничість природних пейзажів. Місто Черкаси розташоване на високому правому березі Дніпра ([Кременчуцького водосховища](#)), в його середній течії. Рельєф історичної частини міста сформований [Замковою горою](#), але більша частина міста розташована на рівнині. Місто Черкаси завширшки 5 км простяглось на 17 км уздовж берега Кременчуцького водосховища, площа міста - 69 квадратних км, чисельність мешканців – 2853,5 тисяч осіб.

За останні 20 років в Черкасах істотно змінилася загальна динаміка міського життя, збільшився обсяг переміщень транспорту і пішоходів, ускладнилися міські структури. Все це впливає на зміни вагомості окремих компонентів в образному уявленні про місто і робить об'єктивно необхідним тісну співпрацю архітекторів і дизайнерів міського середовища у його формуванні. На жаль, в Черкасах сьогодні ще не відслідковується культура вуличного малюнку, оскільки підхід до облаштування як окремих будинків й споруд, так і цілих районів міста є безсистемним, проте перші промінчики надії вже є.

Група студентів напряму «Дизайн» Черкаського державного технологічного університету (ЧДТУ) у складі: Голій Антон, Кузьома Максим, Федоренко Андрій, Беденко Тарас, Кучма Станіслав та Чірков Ігор взяли активну участь у розписі паркану, що відділяє прибережну зону Долини Троянд від неупорядкованої території міста. Звичайною технікою розпису та аерографії створено образи метро. Сюжет зображення динамічно розгортається та має декілька кульмінаційних моментів: зображення користувачів метро, джаз-виконавців, які розважають перехожих своєю грою, та вагонів метро, що проносяться повз, тощо. Композиція створеного артефакту розташована у

відкритому просторі, де в поле зору людини попадають елементи дальньої орієнтації, зокрема оточуючі архітектурні та природні форми. Тому під час розробки проекту було враховано значну міру композиційної взаємодії графічного зображення з архітектурними елементами міського середовища й обрано теплу колірну гаму, яка гармонує з кольором фарби прилеглих будинків. Величина зображених образів є комфортною для перегляду, оскільки враховує такі два масштабні модулі як архітектура і людина. Street-art розраховано на різну тривалість сприйняття: поєднує в собі як площини стилізованого зображення, покриті локальним кольором, так і експресивно виписані окремі деталі. Розроблений проект доповнює краєвид міста, що відкривається глядачеві з Долини Троянд, а його несподіване й оригінальне графічне вирішення викликає позитивні емоції (рис. 3).

Рис. 3. Street-art – «Черкаське метро»

Прикладом застосування стрит-арту в замкненому просторі є розпис стін господарської споруди Черкаської дитячої школи мистецтв художницею Тетяною Васильєвою (викладач цієї школи) та студенткою ЧДТУ Вікторією Кошелевою (рис. 4). Остання є авторкою оригінального малюнка, який розкриває напрямки діяльності школи, виконуючи таким чином, крім естетичної, ще й інформативну та рекламну функції. В замкненому просторі елементи дальньої орієнтації відсутні, отже графічні елементи композиції потребують більшої уваги при сприйнятті. На першому місці опиняються композиційні та змістові взаємозв'язки між складовими зображення. Такий взаємозв'язок було здійснено завдяки перетіканню однієї частини розпису в

іншу, а також завдяки використанню стилізованих елементів петриківського розпису.

Рис. 4. Street-art - дитяча школа мистецтв

В 2012 році у місті стартував соціальний Стрит-арт проект загальноміського рівня «Прикрасимо наше місто». В рамках проекту його учасникам було запропоновано попрацювати над дитячими майданчиками, парканами, стінами будівель. Зокрема, сімнадцятирічна школярка Тетяна Дмитренко здійснила розпис ігрового майданчика, розташованого у дворі будинків на вул. Бидгощській, 36 та Рози Люксембург, 149. Малюнки заздалегідь обговорювалися з жителями прилеглих будинків, героїв обирали з радянських мультфільмів, таких як: «Ну постривай!», «Вінні Пух» та «Простоквашино». Простір ігрового майданчика для дітей було істотно змінено, він став більш затишним та привабливим (рис. 5).

Рис. 5. Street-art - Ігровий майданчик для дітей

До загальноміського проекту долучились учні старших класів Черкаської гімназії №9 ім. О.М. Луценка, де є спеціалізований клас з художньої підготовки школярів. Учні розписали абстрактними композиціями паркан навколо навчального закладу (рис. 6).

Рис. 6. Street-art - Черкаська гімназія №9 ім. О.М. Луценка.

У серпні 2013 року в Черкасах стартував проект «Тіло Че», першим етапом якого стало відкриття творчої майстерні зі створення ескізів об'єктів вуличного мистецтва, які мають бути втілені у міському просторі. Чотириденний тренінг для місцевих художників та творчих активних представників громади провів

київський художник – відомий фахівець стріт-арту Андрій Ключко. «Тіло Че» є соціальним проектом, що покликаний скласти спільну молодіжну візитну карту міста через конкретні об'єкти street-art. Разом з художником Андрієм Ключко координаторами проекту є випускник ЧДТУ Олександр Булла, Дарина Малкова та Анна Мигаль. Нині молоді черкаські художники Дарина Малкова й Олександр Булла працюють над втіленням запланованого образу Пізанської вежі на стінах технічної споруди за Черкаським міськвиконкомом. (рис. 7).

Конструкція споруди вимагала неординарного графічного вирішення розпису, тому в основу сюжету street-art лягли зображення всесвітньовідомих античних скульптур: Венери Мілоської, (150 років до н.е., автор невідомий), Дискобола (V ст. до н.е., Мирон), Мислителя (Огюст Роден, 1880-1882 роки), розташовані між опорними колонами образу Пізанської вежі. Для точного відображення пропорцій зображення на фактурній поверхні стіни було використано трафаретний живопис.

Рис. 7. Street-art – Образ Пізанської вежі

Висновки. Здійснивши аналіз окремих артефактів street-art у місті Черкаси щодо їх мистецької цінності та доцільності використання в якості одного із

складників формування міського середовища, встановлено:

1. Стрит-арт, як жанр графічного дизайну, має мистецьку цінність у тих випадках, коли цим видом творчості займаються фахівці, художники;

2. Головна мета мистецтва Стрит-арту – привернути увагу мешканця міста відповідним сюжетом візуальної інформації;

3. Основою для створення об'єктів Стрит-арту в міському середовищі має стати стильова та композиційна відповідність даних об'єктів наявному архітектурному ансамблю і природному простору;

4. Об'єкти Стрит-арту повинні розташовуватися в місцях, які вимагають цієї інформації, у кількості, що відповідає реальним можливостям людини для її сприйняття, у формі, що максимально полегшує її сприйняття й використання;

Перспективи подальшого дослідження направлені на розробку навчально-методичної бази формування художньо-композиційних й стилістичних особливостей Стрит-арту, на пошук місць здійснення мистецтва вуличного розпису у сучасному дизайн-середовищі міст.

Литература

1. *Трушина Л.Е.* Образ города и городской среды.: Дис. ... канд. філ. наук : 09.01.04 Трушина Л.Е. -Санкт-Петербург, -2000. -205 с.;

2. *Михайлов С.М.* Дизайн городской среды как вид синтетической деятельности . Дизайн квартал/ [Електронний ресурс] / Михайлов С.М. режим доступу: <http://design-review.net/index>;

3. *Коптева Г.Л.* Дизайн міського середовища: Конспект лекцій для студентів 5 курсу денної форми навчання напряму 1201 - «Архітектура» спеціальності 7.120102, 8.120102 - «Містобудування». / Коптева Г.Л. - Харків: ХНАМГ, -2008 --88 с.;

4. *Надюк Є.В.* Особливості формування міського середовища в дизайні./ Надюк Є.В. [Електронний ресурс] / режим доступу: <http://archive.nbu.gov.ua>;

5. *Бойчук А.В.* Пространство дизайна / А.В. Бойчук.- Харьков: Новое слово. -2013. -367с.;

6. *Беласкес А.* Street art. Портал о современной культуре «ШО» / Беласкес А. [Электронный ресурс] / режим доступа: <http://www.sho.kiev.ua/article/342>;
7. *Штець В.О.* Візуальне сприйняття графічних зображень в сформованому міському середовищі./ Штець В.О. [Электронный ресурс] / режим доступа: <http://archive.nbuiv.gov.ua>;
8. *Швидковский О.А.* Гармония взаимодействия (Архитектура и монументальное искусство). / Швидковский О.А. -М.: Стройиздат, 1988. -280 с.;
9. *Десятников Д.* Вход через колючую проволоку / Искусство кино, 2011. -№9 / Десятников Д. [Электронный ресурс] / режим доступа: <http://kinoart.ru/ru/archive/2011/09/n9-article8>;
10. Википедия / Стрит-арт / [Электронный ресурс] / режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki>

Аннотация

Романенко Н.Г., Выскварка Я.Н., Галицкая Е.В. Street-art и его развитие на улицах города Черкасы. В публикации рассматриваются условия формирования эстетичного образа города в сознании горожанина, жителя города, носителя эстетичных и культурных нормативов, способного влиять на окружающую среду, исследуется художественно-проектный синтез городской архитектуры и street-art, его влияние на формирование композиционной целостности среды; осуществлен анализ отдельных артефактов street-art в городе Черкасы и очерчены условия целесообразности их использование в качестве одного из составных частей формирования городского среды.

Ключевые слова: street-art, дизайн городской среды.

Abstract

Romanenko N.G., Vyskvarka Y.N., Galickaya E.V. Street-art and its development in the streets of Cherkasy city. In the publication conditions of the formation of city aesthetic image in the mind of a citizen, a resident of a city, a bearer of aesthetic and cultural norms which can affect the environment, are considered, art and design synthesis of urban architecture and street-art, its influence on the formation of composite holistic environment is studied, the analysis of individual street-art artifacts in Cherkasy is carried out and conditions of the reasonability of their use as one of the components of urban environment formation are outlined.

Keywords: street-art, urban design.